

ש מעתא למיקתא

גליון פה'- ויחי ה'תשע"ב / קהילת "חניכי הישיבות" - רמות ב' הנמנע מלהתחייב בברכת המזון, האם נענש בעידן דריתחא

מבואר במס' מנחות (מא.) דבעידן דריתחא ענשינן אף על מצות עשה שאינן חיוב על הגברא, כמצות ציצית וכד'. וכת' התוס' (ערכין ב: ד"ה הכל) דכל זה דוקא באותן הימים דכל הטליתות היו בת ד' כנפות, איכא עונש לאותו שמשנה אותו להיפטר אבל בזמן הזה שרוב הטליתות פטורים אין עונש למי שאינו קונה ד' כנפות, ע"כ. נמצא דבעידן דריתחא ענשינן למי שעושה מעשה בידיים כדי להפטר מהמצוה, אבל מי שאינו חוזר אחר קיום המצוה אינו נענש ונענש ונענש ונענש (שבת לב:.) ובסמ"ג (עשה כו.).

מיהו אף לדעתם צריך להשתדל לקיים כל המצות כמו שאמרו חז"ל (סוטה יד.) "וכי משה רבינו היה תאב לאכול מפירות הארץ כו' אלא לקיים מצות התלויות בארץ הוא רוצה", וכמ"ש התוס', הסמ"ג (שם), הרא"ש (שם) ומת"ק פ"ג ס"ח (ג) והשיטת מקובצת (אות טו.).

אולם הריבנו יונה (שערי תשובה שער ג אות כב) כתב לענין ציצית דאע"ג דאם אין לו בגד כזה אינו חייב לקנותו, אף גם זאת אמרו רז"ל (מנחות שם) כי עונש יענש לעתות בצרה על דבר אשר לא חמד בלבבו ויפי המצוה ושכרה לבעבור סבב פני דבר חיובה עליו ולקחת לו בגד שיש לו ד' כנפות, ע"כ. הרי להדיא דענשינן על עצם הדבר שלא משתדלים אחר חיוב המצוה. וכן מצאתי דס"ל להח"י (ס"ט קסו ד"ה ובה"א.) ועי' באבני' (ח"ט פ"ג כו) שכת' דענין העונש על טעדיק היינו על שאין המצוה חיובה בעיניו כמ"ש הריבנו יונה (שם).

אמנם בב"י (ס"ח כד) מבואר דסובר כסברת התוס' הנ"ל, וכתב בשו"ע (ס"ח כד סע"א) ע"פ הגמ' בסוטה הנ"ל דטוב ונכון להיות אדם זהיר ללבוש טלית קטן כל היום כדי שיוכר המצוה בכל רגע וכו', ע"כ. וכ"כ המהרש"ם (ח"א ס"ח דס) מהמדרש (פ' צו פ"ט אות ט) שבשאר מצות (חוץ מרדיפת שלום) ליכא חיוב להביא את עצמו לחיוב המצות, וכן נקט במקראי קדש (סוכה ס"ח ו אות ב).

אבל הביאור הלכה (ס"ח קכח על סע"ד ד"ה אינם רוצים) כתב בשם החמד משה דכמו שמצינו לענין ציצית דלאו חובת גברא הוא, אלא חובת מנא ואפ"ה 'צריך לעשות' בגד של ד' כנפות ולתלות בה ציצית וענשי נמי עלה בעידן דריתחא ה"ה בשאר מצות עשה התלויות במעשה, ע"כ. וכ"כ בערוה"ש (ס"ח ח אות ב) שיוזהר כל איש ישראל לשאת עליו טלית קטן בכל היום משום דשקולה מצות ציצית ככל המצות בעידן דריתחא עונשינן על זה מן השמים, ע"כ [וכן נקט הא"א מבוטשטש (ס"ח כה סע"ב ד"ה צריך לברך). ובשדי חמד (ח"ה ט"ז פ"ח כלל קלו ע"פ 66). ועי' בפת"ש (י"ד ס"ח דבא אות א) שהביא בשם הח"י (ס"ח טו) דבעידן דריתחא ענשינן על שילוח הקן. אולם בתורה לשמה (שאלה דע) נשאל כמה אין החכמים ויראים מחזרים על מצות שלוח הקן, וכתב שמצוה זו לא אמרה רחמנא אלא הכא שתבא לידיו בדרך מקרה דכתב כי יקרא ולא שאנחנו נחזור ונחפש אחריה, ע"כ]. ועי' באג"מ (א"ח ח"ג ס"ח צג) דנענשינן על עשה בעידן דריתחא אף באופן דאין כונתו ליפטר מציצית אלא שיש לו הנאה בלבישת בגדים הפטורין מציצית. [ועי"ש (י"ד ח"ב ס"ח קלו) דמי שלבש ציצית ביום אם אינו חוזר ולבשו בילה אינו נענש בעידן דריתחא].

אלא דאף לסברת התוס' ודעימיהו, דאין משום עידן דריתחא אם אינו מסובב על עצמו פני חובת המצוה, מ"מ אם המצוה מזומנת לפניו וגורם ע"י טעדיק שלא להתחייב בה גם בזה נענש בעידן דריתחא.

וכ"כ בתבואות שור (ס"ח א' ס"ק נט) לענין מ"ע ד"זובחתי" (דברים יב, כא) שכשיזדמן לבר ישראל לקיים עשה ואין לו מניעה אי עבד טעדיק למפטר עבירה היא בידו ונענש עליה כדאמרין במנחות (שם). וכ"כ בכת"ס (א"ח ס"ח כו סד"ה שוב דאית').

איברא דעולמס י"ל דליכא משום עידן דריתחא במצות ד"זובחתי" שהרי יש לחלק בין מצות ציצית שאפשר "להתחייב" בה בשעה שלובש ד' כנפות, לבין מצות שחיטה שעולמס לא מתחייבים בה ואפ"י באמצע שחיטה יכולים לפרוש [וכ"כ במחנה חיים (אנשי ח"ב ס"ח לד ד"ה ונלע"ה)]. וכן משמע מלשון הריבנו יונה הנ"ל שכתב "...אשר לא חמד בלבבו וכו' לבעבור סבב פני דבר חיובה עליו". [ועוד יש להעיר דשחיטה הוי מ"ע לדעת הרמב"ם (עשה קמו) ודעימיהו, אבל לדעת הרשב"ץ (ח"א ס"ח קס) ודעימיהו אין בזה משום מ"ע, ועי' ברב פעלים (י"ד ח"ב ס"ח ב)].

שו"מ בכרתי ופלת' (ס"ח כח ס"ק א) גס נקט שאין משום עידן דריתחא במצות שחיטה ובכיסוי הדם ומוכח מדבריו שהטעם לחלק מציצית הוא כמו שכתבנו, ודו"ק. [ועי' בדרכ"ת (ס"ח א' ס"ק א ד"ה ועי'ין) ובמנחת אלעזר (ח"א ס"ח מה אות ב)].

ועכ"פ למדנו מהתבא"ש הנ"ל על המצוה מזומנת לפניו וגורם ע"י טעדיק שלא לקיימה, בעידן דריתחא נענשים. ובקידושין (לג.) מבואר עוד דמי שעוצם עיניו שלא יצטרך לקום לשחוב מי שמחויב לעמוד לפניו כשוראוהו בתוך ד' אמותיו, עליו נאמר "תקום ויראת", ובמי רש"י (ד"ה ת"ל) יש לך לירא של היוצר היודע מחשבותיך שאתה מבקש תחבולות להפטר ממצותו. וכ"כ בניאור הלכה (ס"ח קכח על סע"ד ד"ה אינם רוצים) דהפטר עצמו ממצות עשה אפילו קודם דלימטי זמן חיובה אפ"ה נאמר עליו "ויראת המלקד", ע"כ. וכן מבואר במהר"ם שיק (א"ח ס"ח טא).

וכן מצינו ברמב"ם (בכורים פ"ו ה"ט"ו) לענין הפרשת חלה דכתב שאסור לאדם לעשות עיסות פחות מכשיעור כדי שלא להתחייב בחלה. וכן פסקו הטשו"ע (י"ד ס"ח שכד סע"ד). ושו"מ שכ"כ ברב פעלים (ח"א י"ד ט"ח ה).

מעתה לכאורה י"ל ד'היתאב' [ואם לא תאב לית לן בה כמבואר לקמן בהגה] לאכול פת ומחמת 'עצלות' שלא להתחייב בברכה מ"ז דאורייתא אוכל דבר אחר, נענש ח"ו בעידן דריתחא, דהרי לא גרע ממצות ציצית דעליו לסובב חובת המצוה [אלא דמ"ל דזה דוקא אליבא דהריבנו יונה, כי לדעתו יש לסובב חובת המצוה כמ"ל משא"כ לפי התוס'. ומשום "ויראת" י"ל דליכא, דיש לחלק בין היכא דעומד החיוב לחול "ממילא" כהא דקידושין הנ"ל או היכן דהחיוב יחול כדרך מנהוג כהא דחלה, ועושה טעדיק להפטר דמעשיו מוכיחין שעושה כן בשביל לפטור עצמו, לבין היכא שהחיוב אינו בא ממילא כברכה מ"ז דהרי אינו חל אפ"י יאכל לחם. אלא דאכתי צ"ע מהא דכ" התבא"ש הנ"ל, ויש לחלק דשאני שחיטה דנחשב שהמצוה מזומנת וניכר שרוצה להפטר ממנה, משא"כ לענין ברכה מ"ז דאינו מזומן לפניו שהרי חובתו חל אחר האכילה, ודו"ק. והטעם שכתבנו דדוקא אם תאב וכו', כי המהות של חובת ברכה מ"ז הוא רק ברכת הודאה להשייט על זוימן לן דבר אכילה להשביע רעבונו והכרח אכילה הוא המביא אותו כשיאכל לחיוב ברכה מ"ז ואם אינו חפץ לאכול לחם י"ל דאין קפידא. וכן העירוני שכתב בשו"ת לב דוד (א.ג.).

אלא דכל זה כשכוונתו "להפקיע" עצמו מהמצוה (אפילו דאכתי לא חל החיוב כמבואר לעיל), אבל אם יש לו צורך אין בזה משום "ויראת" ולא משום "עידן דריתחא", כמבואר בט"ז (י"ד ס"ח שכד ס"ק יז) שכל החיוב כמבואר לעיל, שכתב דרשאי לעשות העיסה פחות משיעור חלה אם אין מתכוין להפקיע חיוב חלה, אלא מטעם אחר, עיי"ש. וכן מבואר בניאור הלכה הנ"ל, דבמקום חולשה וכיוצא בזה שרי. ובתשובת צמח צדק (י"ד ס"ח צב) כתב דהא דאמרין במנחות טעדיק למיפטר נפשך מציצית נאמר כשעושה כן בלי דבר המכריחו אבל היכן שמוכרח י"ל דאין שייך כ"כ ע"ז טעדיק וכו', ע"כ. [ועי' במ"א (ס"ח תקלא ס"ח ז) שנקט דמותר לצאת מאר"י לחו"ל אף להרחי. כמבואר בטשו"ע (ס"ח תקלא סע"ד) והוסיף שם דאף לראות פני חבירו מקרי מצוה ושרי. וכן פסק המ"ב (שם ס"ק יד), אע"פ שמפקיע עצמו ממצות התלויות בארץ. כמ"ש ברשב"ם (ב"ב צא.) דאסור לצאת מאר"י מפני שמפקיע עצמו מהמצוה ופ"י הבית שלמה (י"ד ס"ח צד) שמפקיע אי"ע ממצות התלויות בארץ].

וכן מצינו בתוס' (ברכות לז: תוריתא) דרבינו דוד ממ"ץ היה רגיל ללבן פרוורין במים בלילה כדי לאכול בשר בלא ברכת המוציא ובלא ברכת המזון שלא לאחר כדי שיתחזק ראשו ויזכה להגיד ההלכה, ע"כ, ודו"ק. (בפרט במצוה שמקיימים אותה תדיר דמ"ל דקיל טפי וכמ"ש בשפת אמת (י"ד ס"ח כח סע"ח סד"ה ח) שמי שמקיים כמה פעמים זו המצוה אין כ"כ איסור במפקיע ממנו המצוה משא"כ במילה שהמצוה חלה עליו פעם א', ע"כ).

האם ישנו חיוב לקרוא ק"ש מיד בצאת הכוכבים

תנן (ברכות ב.) מאמתי קורין את שמע בערבין משעה שהכוכבים נכנסים לאכול בתרומתן עד סוף אשמורה הראשונה דברי ר"א, והכמים אומרים עד הצות, ר"ג ואומר עד שיעלה עמוד השחר.

והנהגה ה"י יונה (שם) ומיהו בין חכמים בין ר"ג כלומר מידו דלכתחילה צריך לקרוא מיד בצאת הכוכבים, ודע דהא אמרין לקמן (ו:) כדו שלא יתא אדם בא מן השדה בערב ואומר אלך לביתי ואוכל קימעה ואשתה קימעה ואישן קימעה ואח"כ יקרא ק"ש ותתפלל וחוטפתו שינה ונמצא ישן כל הלילה, אבל אדם מן השדה בערב נכנס לבה"כ אם רגיל לקרות קורא ואם רגיל לשנות שונה וקורא ק"ש ומתפלל ואוכל פתו ומברך, ור"ל שאפ"י שיבא מן השדה קודם זמנה אין לו לומר כיון שלא הגיע עיניו עונת גמ' ק"ש אוכל ואשתה תחילה, אלא יש לו לקרות תחילה או לשנות עד יציאת הכוכבים ויקרא ק"ש ויתפלל ואח"כ יאכל, וכיון דחזוין דאפ"י כשיבא קודם זמנה חששו שפאו יבא לידו פשיעה והבריכהו לקרות או לשנות כדי שיתפלל מיד, שמענין דדברי הכל שצריך לכתחילה לקרות מיד ביציאת הכוכבים, ופולגותיהו לא הוי אלא בדיעבד, חכמים ור"ג לא נח' אלא לענין אינו יוצא אלא עד הצות משום סייג, ור"ג ס"ל דבדיעבד יוצא כל הלילה.

ומשמע דס"ל דינא הוא דבעי לקרוא ק"ש מיד בצאת הכוכבים. אולם הרשב"א (שם טו) כתב - דהכמים ור"ג לא נח' אלא לענין לכתחילה, דדעת חכמים דשרי לכתחילה להתעכב עד הצות, ואילו דעת ר"ג דשרי לכתחילה להתעכב אף עד שעה הסמוכה לעלות השחר. והא דנראה דחכמים עשו שייג לבדיהם שלא יתא אדם בא מן השדה בערב ואומר אלך לביתי אוכל קימעה ואישן קימעה ואח"כ יתפלל וכו', דוקא אוכל וישן קאמר דלא, כדי שלא ילך לידו פשיעה, ואפ"י ר"ג מודה בה, שיש שאר דברים שרי, שלא מצינו בשום מקום חיוב להתפלל תחילה הערב משעה שנכנס בתוך זמנו. אלא דהוסיף וכתב - דלא כתבו כן הרב אלפסי ושאר הגדולים י"ל, ונראה מדבריהם שכיון שנכנס בתוך זמנו אינו רשאי להתעכב אלא צריך לקרוא, ולפ"ש דברייתא דאדם בא מהשדה, ומה ש"ל כתבתי. עכ"ל.

ובטור (ס"ח ור"ה) כתב לדניא דאפ"י לכתחילה יכול להמתין לקרות עד שיעלה עמוד השחר, ומ"מ אין לו לאכול ולשון עד שיקרא. וכתב ה"י דכן מבואר ברא"ש (ס"ח טו.) וכן נראה מדברי התוס' (ו:) דהי' דלא אסור אלא לאכול ולשון משגהי' זמן ק"ש, אבל אם רוצה להמתין ולקרוא רשאי, וכמו שדייק הרשב"א (וה"ל). אולם כתב ור"ל - אבל הרמב"ם (בפ"א מהל' ק"ש ה"ט) איזהו זמן כתב בלילה מצותה משעת יציאת כוכבים עד חצי הלילה ואם עבר ואחר וקרא עד שלא עלה עמוד השחר יצא ויחובתו שלא אמרו עד הצות אלא כדי להחיות אדם מן הפשיעה. וכן כתב הסמ"ג (ע"ש י"ח צ"ח) וכו', ומ"מ משמע דלחכמים כיון כיון דעבדי סייג עיקר מצותה לקרואה בצאת הכוכבים מיד, וה"ל יונה (א.) סובר דבין ר"ג ובין חכמים כולוהו מידו דלכתחילה צריך לקרותה מיד בצאת הכוכבים.

ושו"ע (ס"ח ור"ה ט"ז) כתב המחבר ור"ל: לכתחילה צריך לקרות ק"ש מיד בצאת הכוכבים, וזמנה עד חצי הלילה ואם עבר ואחר וקרא עד שלא עלה עמוד השחר יצא ידי חובתו.

ובמבואר דדעת המחבר דינא דלכתחילה צריך לקרוא ק"ש מיד בצאת הכוכבים. אברא דבמ"א (שם ט"ז) כתב על דברי השו"ע מיד בצאת הכוכבים - אסור לעשות כל המלאכות הנזכרות בס"י ור"ל. ומשמע דגור מיד שרי לעשות, ואין חיוב גמור לקרואה מיד בצאת הכוכבים. וכן עמד בזה המ"א (שם י"ח) ור"ל: לכן אני העניי תמה על מה שכתב המ"א על המלאכות הנזכרות בס"י ור"ל אסור כאן, דל"י יונה אפ"י לילך בטל אסור, ומצוה מיד בצאת הכוכבים,

רבים מקיימים מצוה, האם מברך עבור כולם

מהידורי המצוה לקיימה "ברוב עם" כמבואר בפסחים (ד:), **ביומא** (ו.) ו**ברכות** (גג.). ובארנו בס"ד בגליון פ"ד, דאיכא תרי גוונא "ברוב עם", א' כשיוצאים יד"ח מדין שומע כעונה. ב' בחיוב המצוה ב"צוותא".

הנה השו"ע (סי' ח סע' ה) פסק דאם ב' או ג' מתעטפים בטלית כולם מברכים ואם רצו א' מברך והאחרים יענו אמן. [וכת' המ"ב (סי' יג) דא' מברך עבור כולם משום ברוב עם]. וכן מבואר בשו"ע (י"ד סי' יט ס"ק ג) דב' שוחטין שני בעלי חיים יכול לברך הא' להוציא חבירו והוא שיתכוין לצאת, ע"כ. [ועיי' בתבא"ש (הר"ל קס"ח) דהוא מפני ברוב עם].

וכתב **בביאור הגר"א** (סי' על סע' ה) דמשמע מהשו"ע דעדיף שכל א' יברך לעצמו, וע"כ תמה דאדרבה יותר טוב לכתחילה שא' יברך ויוציא את האחרים משום ברוב עם. וכ"כ **המ"ב** (סי' ח ס"ק יג).

אולם עיין **במבי"ט** (סי' קי"ז) שכת' שמה שאנו נוהגים בכל יום שכל א' מברך בפני"ע על הטלית וכו', זהו מפני שאין כולם מזומנים יחד בטלית בידיהם כדי שיברך א' לכולם אבל אם היו מזומנים ביחד פשיטא שא' מברך לכולם [ועיי"ש הטעם שהכהנים אין יוצאים ע"י ברכה של א', ועיי' עוד שם בסי' ק"פ שיישב נמי אמאי בספח"ע כל א' מברך לעצמו. ועיי' בזה **במהרש"ם** (סי' א) ו**בברכי"י** (סי' ד) ו**בשערי תשובה** (סי' ו אות ה) שהביא דברי המהרש"ם והמבי"ט].

ועל פי דבריו תירץ **בתבואות שור** (סי' יט ס"ק ח) קושית הגר"א הנ"ל דמה שכתב השו"ע שהיו רשות פירושו שאם ירצו להיות מוכנים לעשות יחד תכ"ד של הברכה יברך א' ויוציא אחרים, משא"כ אם אין מכוונים מעשיהם זה מקדים וזה מאחר ראוי שכל א' יברך בפני"ע. [ועיי' עוד **בחיזוקי רע"א** בסי' ח].

אבל החיי אדם (כלל ה אות יז) כת' דאפשר דלא נהגו עכשיו שא' יוציא את חבירו, מפני שאין הכל בקיאין להתכוון לצאת ולהוציא ובלבד וכו'. וכ"כ **המ"ב** (סי' ח ס"ק יג).

הנה המבי"ט הנ"ל כתב עוד, דאם כל א' מברך לעצמו במקום שהדין הוא שאחד יוציא את השני משום "ברוב עם", איכא משום **ברכה שאינה צריכה** וע"כ לא יפה נוהגים במקומות שאחר שבירך א' ברכת השחר וענו אחריו אמן חוזר א' מהעונים ומברך ועונים אחריו אמן וכסדר זה עושים כל אותם שענו אמן תחלה. [וכסברתו מצינו **בתרומת הדשן** (ת"א סי' קמ) שכת' דבעל תוקע המחויב בתקיעות שפיר טפי דאיהו מברך ונפקי כולהו דאין להרבות **בברכות דלא צריכין**. אולם עיין לקמן בשם הרב פעלים ולפי דבריו ליכא ראייה].

אמנם עיין **בשו"ע** (סי' ו סע' ד) שפסק דאין לערער על אותו מנהג המובא במבי"ט הנ"ל. והוכיח מזה **בברכי"י** (סי' ד) ו**בבר נון דין**) דאין הלכה כדברי המבי"ט ואין ברכה שא"צ אף כשיכול לצאת ע"י אחר דפעמים שהמוציא לא מכוון [ועיי"ש דאע"פ שהשו"ע כתב דרק אין לערער בזה, מ"מ אף לכתחלה שרי דאם היה איסור בשא"צ מה לנו במנהגי האיסור הללו. וכדבריו נקט **הרב פעלים** (א"ח ח"ד סי' לג ד"ה ועל שאלה שניה) אלא שחילק דהיכן שיוצא עיקר המצוה ע"י שליח (כגון בשופר) עליו לסמוך על שלוחו גם בענין ברכה ואם לאו (כגון ששומע קריאת המגילה מחשיף והוא קורא מהמגילה שלו) ככה"ג יברך לעצמו, ועיין עוד בענין זה **ברב פעלים** (י"ד ח"ב סי' ב ד"ה ברם מה שכתב). וכן נקט **בתהלה לדוד** (סי' רנ"א אות יז) ע"פ השו"ע הנ"ל. אולם לכאורה יש לדחות דבריהם, דהמחבר פסק כן משום שמכונים לקיים צ' אמנים כמבואר במ"א ובמ"ב שם, וע"כ אין בזה משום ברכה שא"צ, וכן י"ל דס"ל להשו"ע כדעת הבר פלוגתא של המבי"ט בתשובה סי' ק"פ שנקט כסברת האבן העזר המובא ברע"א הנ"ל].

ובאמת דשו"מ **בגר"ז** (סי' ר"ג סע' ו-ז) שחילק בזה ג' חילוקים: א' אנשים שמתעטפים בטלית אם רצו א' מברך לכולם כדי לקיים ברב עם, ואם רצו כל א' מברך לעצמו (כדי להרבות בברכות הצריכות, וראוי יותר שיקיים כל או"א בעצמו מצות הברכה). ב' ברכת הנהנין כשכולם **קבועים** יחד הם נחשבים **כגוף אחד** ולכן די להם בברכה אחת ומצוה שא' יברך לכולם משום "ברוב עם". ג' אם בין כולם נעשית מצוה א' שלימה כגון בני ביתו של בעל הבית שבודקין את החמץ או קובעים מזוזות בפתחיו **אין רשאים** לחלק אלא א' יברך לכולם כיון שלא יצא יד"ח מצוה זה עד שיעשה כולם, ולכן די בברכה א' ואסור לגרום ברכה שא"צ, ע"כ.

[ועיי' **ברב פעלים** (י"ד ח"ב סי' ב ד"ה והנה מציון) שכת' שמודה הגר"ז כגון באשה שמברכת ומפרשת חלה מן העיסה וחברתה עדיין לא גלגלה עיסתה שכל א' מברכת על הפרשתה בפני עצמה וכן כל כה"ג, משא"כ היכן שכולם מוכנים ועומדים לקיום המצוה דאין להתחלק בברכות. ועיי' **בתהלי"ד** (סי' תלב סי' ט ובסי' ח על החפזר סע' ה). וכסברת הגר"ז מצינו **בט"ז** (סי' תרנ"א ס"א), עיי"ש. ועיי' **במגן גבורים** (סי' ח אות ו) ו**בטטו"ד** (סי' רביעאה סי' כח רע"ט)].

אולם עיי' **בשו"ע** (סי' תלב סע' ב) שפסק בענין בדיקת חמץ שבשעה שהבעל הבית מברך יעמיד בני ביתו אצלו ויתפזרו לבדוק, וביאר **המ"א** (שם ס"ק ו) כי י' שעושין מצוה א' ברכה א' לכולם **עיין סי' ח'**, ע"כ. והנה בסי' ח' סע' ה' מבואר דאם רצו א' יברך לכולם משום "ברב עם", וע"כ מוכח שאפי' במצוה כבדיקת חמץ הנעשית בשיתוף אחרים אין א' חייב לברך עבור כולם משום גרם משא"צ ודלא כהגר"ז הנ"ל בחלוקה השלישית [ועיי' **בפמ"ג** (סי' ח א"א ס"ק ח)].

למ"מ מדברי **הגר"א** ו**המ"ב** הנ"ל שנקטו דצריך כל א' להוציא את חבירו אף בברכת הציצית, ע"כ דלא חיישי להא דכתב המבי"ט דאין כולם מזומנים יחד בטלית בידיהם כדי שיברך א' לכולם, וא"כ מוכח דבכל גוונא צריך לצאת ע"י אחר עכ"פ משום "ברוב עם", אלא דמ"מ בזמנינו בכל גוונא רשאי לברך כל אחד לעצמו כשלא מכוונים לצאת ולהוציא כמבואר לעיל, ולא שייך גרם ברכה שא"צ, ודו"ק [ועיי' **במ"ב** (סי' ר"ג ס"ק יב) שכתב שכעת המנהג שאין א' מוציא את חבירו 'כמעט' בשום דבר. משמע מדבריו דאכתי איכא מצות שנהגו שא' מברך לכולם, ובאמת כן נוהגים לענין קידוש והבדלה ע"י מ"ב (סי' רצ"ט ס"ק יג) ועוד]. ועיי' בגליון צ"ט הנוגע לכאן.

ולאחר חצות עובר על דברי חכמים מיקרי. והוסף עוד להקשות מדברי המ"א [שם ס"ק ד] דכתב דטעמיה בעלמא שרי סמוך לזמן ק"ש, ולא דמי לקידוש והבדלה דאסור לטעום דהנהו אתקו דוקא בתחילה הילכה בכניסתו וביציאתו. ע"ד. דהא ק"ש נמי איתקו מיד בצאת הכוכבים לדעת הר"י ונה. ובאשל אברהם (סי' ט) כתב לבאר דברי המ"א דודאי עיקר מצוה מן המחובר לקרות מיד בצאת הכוכבים, אלא דלא מקרי עברינא, אבל אותן המלאכות האסורות במנהג, גם כן אסורות ומקרי עברינא. הרי דכתב לבאר דאף לדעת המ"א שפיר עיקר מצוה בצאת הכוכבים מיד, ולא אתא המ"א אלא למימר דבהני מלאכות דסי' ר"ב או עבוד להו מקרי נמי עברינא. וכיוצ"ב כתב **העולת תמיד** (סי' ג) וז"ל: מיד בצאת הכוכבים – כלומר העיקר מצוה כן הוא לקרות ק"ש מיד ביציאת הכוכבים, ומיהא אם קרא אח"כ ג"כ יצא, ולא נקרא עבריין שלא עבר על דברי חכמים, אבל לאחר חצות א"ל"פ יוצא משום חובת ק"ש מ"מ נקרא עבריין שעבר על דברי חכמים שאמרו דלא מתנין עד לאחר חצות. אולם **הלבוש** (י"ח סי' ט) כתב – מיהו לכתחילה מצוה מן המובחר צריך האדם לקרותה מיד בצאת הכוכבים, דוריון מקדימין למצוה. ומשמע דס"ל דהא דכתבו הפוסקים דצריך לקרותה מיד בצאת הכוכבים אינו דין מדיני ק"ש דעריבת, אלא משום דוריון מקדימין למצוה. וכדבריו כתב **המש"ב** (שם ס"ק לו) דהא דענין לקרא מיד בצאת הכוכבים הוא מדין זריזין מקדימין למצוה. ובס"ק ל"ז כתב להדיא דלא כדברי הפמ"ג וז"ל: זומנה עד חצי הלילה – פ"י דרבנן זורזי ושרי להתאחר בקריאת שמע ביתר מחצות שלא יבוא לידו מכשול, ואם מתאחר מקרי עובר על דברי חכמים, אבל עד חצות ליכא איסורא אם מתאחר אלא שלא נקרא זריז וכ"ל, והיינו ביושב ואינו עוסק באצילה או במלאכה המטרדת, דאילו אוכל או עוסק במלאכה מטרדת כהיא דסימן ר"ב ס"ב מדינא אסור משהגיע זמן ק"ש. ויש לעיין דנהי דמפשטות דברי המ"א שביטל כדברי הלבוש. אולם משום הר"י ונה, והרשב"א בדיעת רב אלפס ושאר הגדולים, ז"ל, ומדברי הב"י, משמע כדברי הפמ"ג – דעיקר דינא לקרותה מיד בצאת הכוכבים, והוא דין מדיני ק"ש דעריבת (ולא מדין צדי דוריון מקדימין למצוה), ואף דברי המ"א יש לבאר כן וכמ"ש הפמ"ג בא"א והע"ת.

[**נכתב ע"י הרב ש.פ. שליט"א**]

פניני מוסר

ענין צום עשרה בטבת

וה"ר דוד אבודרהם כתב בהלכות תענית עשיריה בטבת הוא משונה משאר תעניות, שאם היה לא בשבת לא היו יכולים לדחותו ליום אחר מפני שנאמר בו (יחזקאל כד ב) בעצם היום הזה כמו ביום הכיפורים. ולא ידעתי מנין לו זה. (ב"י א"ח סי' תק"ג)

[ועיי' אור שמח פ"ה תעניות ט"ו מה שביאר. ובה"י הגר"ח על השו"ע (ס"טס"ל) וז"ל. ובקונטרס חנוכה ומגילה עמ' לח בשם הגר"ח. ועיי' רש"י במגילה ה. ד"ה אבל שחולק על דברי האבודרהם]

- "טעם למה גבי' טבת אם היה אפשר שיחול בשבת היה צמים בו ביום. כי כתוב "בעצם היום הזה סמך מלך בבל על ירושלים" היינו שבת שנקרא עיצומו של יום, כי בענין חילול שבת סמך מלך בבל והיה בטוח שילכוד ירושלים, דכי היכי שהמעגן שבת נותנים לו נחלה בלי מצרים, כך המחלל שבת נותנים מצרים ומצריים בלי נחלה." (תורת חת"ס צ"ט)

בבל שנה בעשרה בטבת דנים מחדש על בנין ביתה"ק וחורבנו - "עיו"ל כי באותו יום שסמך מלך בבל למטה על ירושלים כמו כן ישבו ב"ד שלמעלה אלו מיימינים אלו משמאלים עד שגברו המשמאלים ונחרב הבית.

והנה אין לך שנה שאין קללתה מרובה מחברתה, וכל דור שלא נבנה ביתה"ק בימינו כאילו נחרב בימינו, נמצא שבכל שנה ושנה נתחדש חורבן חדש, והוא בכל פעם כשמגיע אותו יום של עשרה בטבת שנתחיל אז למעלה משפט החורבן, כן בכל דור ודור יושבין ב"ד שלמעלה ונחזרין החורבן של כל שנה ושנה...

וידוע דעל צרה שעברה כמו יום שמת בו אביו ואמו אין אנו מתעניין בשבת אבל תענית חלום מותר להתענות, דבשגיל עונג ישש לו שמבטל צרה העתידה לבוא עליו לא מעונה הוא, הלכך תענית ט"ב דהוה רק על צרה שעברה לא דחו שבת, אבל תענית י' טבת זהו על ביטול צרה העתידה עונג הוא, והיה דחי שבת. (תורת משה להחת"ס ז' אדר, הובא בסידור החת"ס סליחות ל"י בטבת)

נעוד ע"י מחבר קונטרס "עבודת המועדים"

העלון נתרם בעילות שם
הצלחת התורם ומשפחתו
בכל הענינים